

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2023. № 4.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.4.29>

УДК 330.3: 338.2:351

*А. Д. Залєвська-Шушак,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6490-1826>
А. В. Гайсинська,
магістр 2 року освітньої програми “Економіка та економічна політика”,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-8274-6277>*

ЗБАЛАНСОВАНИЙ РОЗВИТОК ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

*A. Zalievskaya-Shyshak,
PhD in Economics, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
A. Haisynska,
Master degree, 2 year, Economics and Economics policy,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

BALANCED DEVELOPMENT AS A PRIORITY DIRECTION OF THE STATE STRATEGIC POLICY

В статті досліджено сучасні тенденції розвитку суспільства, які визначають необхідність формування збалансованого розвитку національної економіки. Узагальнено підходи до визначення поняття «збалансований розвиток». Розкрито причини, які визначають необхідність втручання держави для дотримання головних постулатів збалансованого розвитку. Виділено ключові показники, які характеризують збалансованість розвитку економічної

системи. Проаналізовано сучасний стан України в розрізі складових збалансованого розвитку: 1) економічної; 2) екологічної; 3) соціальної; 4) людського розвитку. Висвітлено позиції України серед інших країн світу у Глобальному індексі щастя, Індексі людського розвитку. Тенденції XXI століття свідчать про те, що національні економіки тією чи іншою мірою тяжіють до збалансованості, а розвинені економіки в більшості відповідають вимогам збалансованого розвитку та займають найвищі місця у досліджуваних глобальних рейтингах. Виявлено, що ключовим драйвером економічного розвитку виступає ефективна політика держави, яка ставить в центр своєї уваги людину, розвиває її творчий та науковий потенціал та направлена на підтримку економічної, соціальної та екологічної складової розвитку. Сформовано перелік необхідних заходів для розробки економічної політики, яка б відповідала засадам збалансованого розвитку.

The article examines the current trends in the development of society, which determine the need to form a balanced development of the national economy. The determinants of the realization and reproduction of Ukraine's potential and the transition to a balanced type of development are determined. The reasons that determine the need for state intervention to comply with the main postulates of balanced development are revealed. The current state of Ukraine is analyzed in 4 areas: 1) economic; 2) environmental; 3) social; 4) human development. Modern trends in the functioning of national economies indicate that the key intensive factor of economic development is a well-established, effective innovation system, which ensures the implementation of scientific, technological and intellectual potential of the state, which ensures its competitiveness at the global level. The author provides an overview and characteristic features of the main models of balanced development. Ukraine's position among other countries of the world in the Global Happiness Index and the Human Development Index is highlighted. The trends of the twenty-first century show that national economies tend to be more or less balanced, but developed economies mostly meet the requirements of balanced development and occupy the highest positions in the global rankings studied. It is found that the key driver of economic development is an effective policy that focuses on people, develops their creative and scientific potential and is aimed at supporting the economic, social and environmental components of development. The analysis shows that countries that have implemented and developed key indicators of balanced

development are now leaders in the global economy and major exporters of high-tech goods and services. Current trends indicate that stimulating the balanced development of the national economy is not just a recommendation for public authorities, but a requirement. The study proves that the implementation of balanced development in Ukraine will increase the competitiveness of the national economy, bring its human potential to a qualitatively new level, and will lead to the main goal of the policy - to improve the welfare of its citizens.

Ключові слова: *розвиток, збалансований розвиток, державна політика, людський капітал, людський потенціал, людський розвиток, економо-еколого-соціальний розвиток.*

Keywords: *development, balanced development, public policy, human capital, human potential, human development, economic, environmental and social development.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні виклики, які постають перед національною економікою, серед яких: загострення геополітичної ситуації, екологічна криза, нерівномірність розподілу доходів, глобальна економічна криза (спричинена пандемією COVID-19), збройна агресія російської федерації проти України, підтвердили, що необхідно розробити таку політику держави, яка б забезпечила найбільш оптимальні та прийнятні умови економо-еколого-соціально-людського розвитку для підвищення добробуту суспільства. Крім того, євроінтеграція України потребує впровадження практичних дій, які були б спрямовані на покращення рівня життя населення. На нашу думку, саме впровадження стратегій збалансованого розвитку дасть змогу реалізувати систему цілей, які перед собою ставить як Україна, так і більшість розвинених країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних та практичних аспектів збалансованого розвитку присвячено багато праць як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Серед наукових праць, в яких досліджуються проблеми розвитку національних економік, слід виділити

роботи таких вітчизняних учених, як: Геєць В.М., Гречко А.В., Черничко Т.В., Черничко С.Ф., Шевченко Г.М., Волок О.О., Буряк Є. В., Редько К. Ю., Чорновол А. О., Орленко О. В., Резниченко К. В., Жилінська О.І, Антонюк Л. Л, Гуменна О.В, Харламова Г.О., Шнирков О. І. та інших. Дослідження трактування сутності поняття «збалансований розвиток», його місця і ролі в національних економіках, здійснювали такі зарубіжні вчені, як: Джанні Ваггі, Делано С. Вільянуева, Роберто Маріано, Діва С. Гуїнігундо, Флемінг М., Шафнер Ю., Башир М., Нечифор В. та інші. Однак ряд питань, що стосуються проблематики уніфікації показників стану збалансованого розвитку економіки, розробки моделей збалансованого розвитку національних економік, ключовим драйвером яких є ефективна політика держави сформована на засадах людиноцентризму, балансу екологічної, економічної та соціальної складових, залишаються недостатньо дослідженими і потребують подальшого розгляду.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідити сутність поняття «збалансований розвиток», визначити показники збалансованого розвитку економічних систем, на основі аналізу показників оцінки розвитку економіки України сформуванати перелік необхідних заходів для розробки економічної політики, яка б відповідала засадам збалансованого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Країни, економіка яких залежить від експорту та інтеграції на міжнародних ринках, дотримуються сучасних колективних стратегій, метою яких є підвищення якості життя та добробуту суспільства. Це зумовлює активну позицію в міжнародному економічному просторі для досягнення основних ключових цілей та дотримання параметрів таких стратегій. Інша причина забезпечення стратегічних орієнтирів пов'язана із збереженням та збагаченням національних ресурсів, екології для майбутніх поколінь. Збалансованість всіх сфер життєдіяльності країни сприятиме економо-еколого-соціо-людському розвитку та створенню перспектив для майбутніх поколінь. Питання збалансованості

розвитку набуває актуальності в контексті нових викликів сучасності на національному та наднаціональному рівнях.

Основи поняття «збалансований розвиток» закладено в положеннях міжнародних нормативно-правових документах, які були прийняті в другій половині ХХ століття на рівні Генеральної Асамблеї ООН, підсумкових декларативних документів ООН, ухвалених в межах Конференцій зазначеного наднаціонального органу, програмних документах окремих неурядових міжнародних організацій. Історіографія виникнення даного поняття зумовлена суспільними змінами ХХ ст. Зокрема, 50-60-ті роки ознаменувались ростом економічної ефективності, економічним прогресом, а початок 70-х років був пов'язаний з несприйняттям суспільством несправедливого розподілу прибутків корпорацій, ростом рівня бідності та інших соціально-економічних викликів. Ці процеси відбувалися на тлі негативного кліматичного впливу, пов'язаного із ростом виробництва та споживання, який став передумовою погіршення здоров'я населення.

Саме тому світова громадськість Римського клубу в 1972 р. вперше висунула на розгляд міжнародної спільноти таку проблему як «межі росту». Відповідно, питання меж розвитку стало точкою відліку еволюції формування концепції збалансованого розвитку [8]. Зокрема, учасники Римського клубу в 1972 р. під час обговорень результатів дослідження фахівців Массачусетського технологічного інституту змогли висунути на глобальний рівень розгляд питання про необхідність створення балансу і орієнтирів на встановлення меж у виробництві та споживанні матеріальних благ людства.

Виникнення поняття збалансованого розвитку можна віднести до 1980 р., коли Міжнародна спілка охорони природи опублікувала Всесвітню стратегію охорони природи (Стратегія). В межах зазначеного програмного документу було визначено принципи забезпечення збалансованих засад соціально-економічного і екологічного розвитку [9].

Серед підходів до визначення поняття «збалансований розвиток» слід виділити наступні:

Зміст Стратегії [9] показує, що на міжнародному рівні було затверджено курс на досягнення балансу між розвитком і збереженням навколишнього природного середовища. В даній стратегії передбачалось досягнення розумного демографічного та економічного розвитку, щоб в результаті досягти балансу між чисельністю населення, економічним рівнем і станом екології [9]. Тобто, вказана Стратегія є першим міжнародним стратегічним програмним документом, який використовує концепцію збалансованого розвитку.

Як показує аналіз наукових праць, поняття «збалансований розвиток» в подальшому знаходить широке застосування завдяки опублікованому в 1987 р. звіту «Наше спільне майбутнє», підготовленого Міжнародною комісією із довкілля і розвитку (за керівництва Г. Брутланд) [13]. Звіт фактично відновив ініціативи Конференції ООН в м. Стокгольмі (1972 р.), в рамках якої було наголошено на необхідності врахування екологічних проблем у контексті розвитку країни (соціально-економічному).

В положеннях зазначеного звіту 1987 р. [13] визначено, що досягнення балансу розвитку населення із фактичними природними ресурсами повинно передбачати не просто встановлення розмірів сімей, а включає рівень можливостей здійснення певного вибору. При цьому, вказаний рівень можливостей виступатиме ідентифікацією розвитку кожної нації, що самостійно встановлює межі балансу розвитку. Окремо зазначено, що ріст людського потенціалу у зв'язку із зростанням можливостей [13] передбачає визначення орієнтиру на розширення балансових меж, якщо таке навантаження витримує економічна та екологічна складові розвитку.

А. Гречко наголошує, що переклад поняття «сталій розвиток» (від англ. sustainable development) об'єднує два протилежні розуміння: сталість або стійкість (sustainable), яке складається з «sustain» – підтримувати та «able» – здатність і розвиток «development» – вказує на рух, зростання, вдосконалення. Відповідно в самому понятті існує суперечність, оскільки розвиток передбачає рух, а сталість – статичність, що не розкриває зміст поняття – збалансованість усіх його складових (економічної, соціальної, екологічної) [15, с. 15].

О. Мудрак у своїй науковій роботі у співавторстві дає наступне визначення: «збалансований розвиток є загальним орієнтиром щодо забезпечення потреби балансування на рівні реалізації нинішніх потреб людства і майбутнього покоління, в тому числі в контексті безпечного навколишнього середовища» [21, с. 190]. В даному трактуванні здійснено пріоритетний акцент на необхідності врахуванні зміни поколінь і кліматичному захисті.

Окрема частина наукових підходів вказане поняття розглядає як процес сталого розвитку, пов'язаний із управлінням економічними системами з огляду на екологічну, економічну, соціальні складові (Т. Сафранов [26], І. Соловій, М. Мельникович [27]). Дослідники, які таким чином визначають зазначене поняття не посилаються на потребу забезпечення рівноваги за вказаними показниками.

Збалансований розвиток економічної системи, на думку Т. Черничко та С. Черничко, характеризується більш широким обсягом поняття. Вчені у своїх дослідженнях акцентують увагу на забезпеченні оптимальних змін, пов'язаних з економічним, людським, соціальним та екологічним розвитком. Автори тлумачать це поняття як: «збалансований розвиток – це стабільний, узгоджений, довготривалий розвиток економічної системи на основі зростання її соціально-еколого-економічної ефективності для забезпечення потреб нинішнього покоління та можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої потреби» [28, с. 104].

Враховуючи множину існуючих підходів в працях зарубіжних і вітчизняних вчених, пропонуємо розглядати *збалансований розвиток* як скоординований, багатовекторний розвиток економіки, який забезпечує довготривалий баланс економічної, соціальної, екологічної та людської складових на засадах людиноцентризму, що передбачає вдосконалення знань, умінь, навичок людини, її творчого та креативного потенціалу.

Отже, забезпечення збалансованого економічного розвитку передбачає збалансоване вирішення соціально-економічних завдань на перспективу,

раціональне використання, відтворення та збереження людського та природно-ресурсного потенціалу з метою максимального задоволення життєво необхідних потреб людей і суспільства загалом [29, с. 85].

В таблиці згруповано ознаки поняття збалансованого розвитку.

Таблиця 1. Сутнісні ознаки поняття збалансований розвиток

№ п/п	Автори	Найменування ознаки
1	Всесвітня стратегія охорони природи, опублікована Міжнародною спілкою охорони природи (1980 р.) [9]	Збалансованість. Досягнення балансу між збереженням навколишнього природного середовища паралельно із елементами розвитку (чисельність населення, економічний рівень, станом екології).
2	Опублікований в 1987 р. звіт «Наше спільне майбутнє», підготовлений Міжнародною комісією із довкілля і розвитку (за керівництва Г. Брутланд) [9]	Збалансованість. Досягнення балансу розвитку населення із фактичними природними ресурсами повинно передбачати не просто встановлення розмірів сімей, а включає рівень можливостей здійснення певного вибору.
3	Концепти зелена, синя і циркулярна економіка [20, с. 253]:	Збалансовані межі розвитку є критеріальними характеристиками розвитку суспільства.
	Зелена економіка	Скорочення викидів та споживання ресурсів, енергоефективність і енергозбереження.
	Синя економіка	Збереження водних екосистем і ресурсів океану.
	Циркулярна економіка	Орієнтир на багаторазові цикли використання ресурсів, забезпечення замикання циклів оборотів ресурсів техногенного типу.
4	О. Мудрак, Г. Мудрак, К. Охріменко [21, с. 190]	Збалансованість, необхідність врахування зміни поколінь, кліматичного захисту. Збалансований розвиток є загальним орієнтиром щодо забезпечення потреби балансування на рівні реалізації нинішніх потреб людства і майбутнього покоління, в тому числі в контексті безпечного навколишнього середовища.
5	І. Заблодська, А. Куляк, С. Носкова [17, с. 30] (схожі позиції у Т. Черничко, С. Черничко [28])	Рівноважна оптимізація умов і рівня життєдіяльності людей. Збалансований розвиток регіонів є процесом трансформацій екологічних, соціальних, економічних систем територій, які впливають на якісні рівноважні зміни в контексті росту якості умов та рівня життєдіяльності людей.
6	Д. Карамишев [19]	Врахування балансу підтримання певних сфер життєдіяльності, зокрема: суспільно-політичної, економіко-технологічної, соціо-гуманітарної.
7	К. Резниченко [25], Т. Сафранов [26], І. Соловій, М. Мельникович [27]	Процес сталого розвитку, пов'язаний із управлінням економічними системами з огляду на екологічну, економічну, соціальні складові.

Джерело: складено авторами.

Серед ключових показників, які характеризують збалансованість розвитку економічної системи можемо виділити:

- витрати на навколишнє природне середовище;
- показник нерівності, що виникає через споживання (може бути вимірний на рівні показника Gini index [4], який є індексом справедливості або індексом нерівності і встановлює стан розриву на рівні бідних та багатих верств населення країни. Високі значення цього показника є свідченням несправедливого розподілу доходів громадян, а його низьке значення, навпаки, вказує на соціальну справедливість у системі розподілу доходів);
- соціальні фактори та фактори людського розвитку, що впливають на якість життя. Для оцінки стану даних факторів можуть бути використані показники якості життя (Quality of life) [5] та Індекс людського розвитку (Human Development Index (HDI)) [9].

Окремо можна запропонувати орієнтуватись тільки на кількісні параметри, зокрема, ВВП на душу населення, мінімальну або середню заробітну плату громадян.

В таблиці сформовано показники для оцінки стану збалансованого розвитку економіки України (таблиця 2).

Таблиця 2. Показники збалансованого розвитку економіки України

№ п/п	Показник	Значення				Зміна, +/-
		2019	2020	2021	2022	
1	2	3	4	5	6	7
1	Економічна сфера					
1.1	ВВП, млн. дол. США.	153880	156620	200090	139262,6	-14617,4
1.2	Індекс споживчих цін (до грудня попереднього року), %	104,1	105	110	126,6	22,5
1.3	Стійкість державних фінансів (показник відношення державного боргу до обсягу ВВП), %.	44,3	53,9	43,3	Немає даних	-1
1.4	Індекс економічної складності (The Economic Complexity Index (ECI), Rank	42	42	Немає даних	Немає даних	0
1.5	Сфера неформальної економіки (Corruption Perceptions Index), Rank	126	117	122	116	-10

Продовження таблиці 2.

№ п/п	Показник	Значення				Зміна, +/-
		2019	2020	2021	2022	
1	2	3	4	5	6	7
2	Соціальна сфера					
2.1	Мінімальна заробітна плата, дол. США.	4173 грн. 169,6 дол. США. Курс 1 дол. США - 24,6 грн.	5000 грн. 177,3 дол. США. Курс 1 дол. США - 28,2 грн.	6000 грн. 220,58 дол. США. Курс 1 дол. США - 27,2 грн.	6500 грн. 178 дол. США. Курс 1 дол. США - 36,5 грн.	2327 грн. 8,4 дол. США. Курс 1 дол. США - 11,9 грн.
2.2	Рівень безробіття, % (при середньосвітовому на рівні 5,6%)	8,2	9,5	9,8	Немає даних	1,6
3	Збалансованість розвитку людського потенціалу					
3.1	Грамотність населення (показник рівня писемності за даними ЦСР ООН 4).	99,97% (дані за 2012 р.)	99,97% (дані за 2012 р.)	99,97% (дані за 2012 р.)	Немає даних	0
3.2	Показник захворюваності (показник захворюваності на туберкульоз за даними ЦСР ООН 3) (осіб на 100 тис. населення).	77 осіб на 100 тис. населенн я (дані 2019 р.)	77 осіб на 100 тис. населенн я (дані 2019 р.)	77 осіб на 100 тис. населенн я (дані 2019 р.)	Немає даних	0
3.3	Показник криміналізації суспільства (показник вбивств в країні за даними ЦСР ООН 16) (довгострокова ціль 0,3) (осіб на 100 тис. населення).	6,18 осіб на 100 тис. населенн я (дані 2017 р.)	6,18 осіб на 100 тис. населенн я (дані 2017 р.)	6,18 осіб на 100 тис. населенн я (дані 2017 р.)	Немає даних	0
3.4	Показник нерівності, що виникає через споживання (показник Gini index).	26,6	25,6	Немає даних	Немає даних	0
3.5	Показник якості життя (Quality of life), Rank.	61	62	62	Немає даних	1
3.6	Індекс людського розвитку (Human Development Index (HDI), Rank.	74 (2019)	Немає даних	77 (2021)	Немає даних	3

Джерело: складено авторами на основі: [14; 16; 18; 1; 2; 3; 5; 7; 11; 12].

За результатами аналізу показників збалансованого розвитку економіки України (табл. 2) було виявлено:

- позитивну динаміку обсягів ВВП за період 2019-2021 рр. Незважаючи на негативні глобальні тенденції впливу пандемії Covid-19, які зумовили скорочення даного показника в багатьох країнах, Україна змогла забезпечити його ріст. Відмічено негативну динаміку зазначеного показника в 2022 р. порівняно з 2021 р. та 2019 р., що відображає негативні тенденції економічної активності та скорочення економічної діяльності через військову агресію росії;

- Індекс споживчих цін впродовж 2019-2022 рр. стабільно зростає, найбільший рівень зростання відмічено в 2022 р. порівняно із 2021 р., коли вказаний показник зріс із 110% до 126,2%. Загальні інфляційні процеси, пов'язані із залежністю від глобальних змін цін на ресурси, характерні для 2019-2021 рр. були посилені військовою агресією росії;

- Індекс економічної складності, який оцінено за 2019-2020 рр. свідчить про те, що Україна має середню наукоємність продукції, яка виробляється і експортується, що впливає на рівень ВВП та стан соціального розвитку;

- показник стійкості державних фінансів впродовж досліджуваного періоду коливається і в 2021 р. склав 43,3%, що є достатньо прийнятним з позицій оцінки боргових показників;

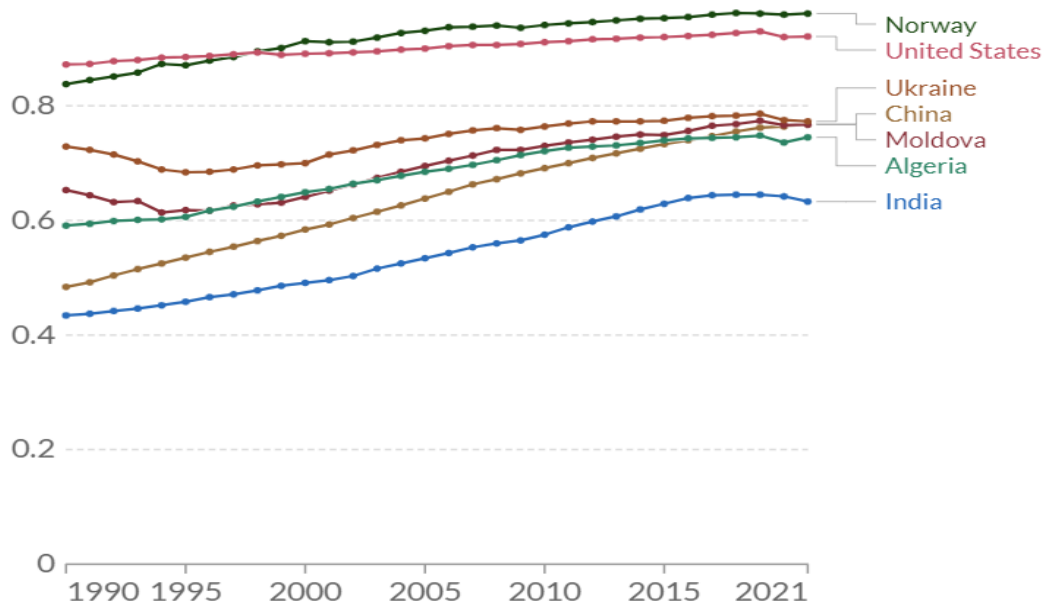
- Україна досягла певних позитивних результатів в сфері подолання корупції, рівень корупції залишався високим, зокрема, в 2022 р. країна посідала 116 місце в міжнародному рейтингу.

Головним рушієм і джерелом збалансованого розвитку є щаслива людина, її творчий (креативний) потенціал. Саме тому першочергової уваги набуває інструментарій Індексу щастя та Індексу людського розвитку.

Індекс щастя (HPI) – альтернативний індекс соціально-економічного розвитку, що враховує реальний добробут людей та використання ресурсів у країнах. У 2023 році найщасливішою країною світу стала Фінляндія, вже вшосте поспіль. У першу п'ятірку ввійшли Фінляндія, Данія, Ісландія, Ізраїль та Нідерланди. Україна посіла 92 місце у рейтингу найщасливіших країн [31].

Індекс людського розвитку (ІЛР) є сумарним показником середнього досягнення в ключових аспектах людського розвитку: здоров'я, довголіття,

рівень освіти, знання та гідний рівень життя. ІЛР є середнім геометричним нормалізованих індексів для кожного з трьох вимірів. Індекс людського розвитку був створений, щоб підкреслити, що не економічні складові, а люди та їхні здібності мають бути основним критерієм оцінки розвитку країни. Тенденція змін ІЛР з 1990 р. по 2021 р. в Норвегії, США, РФ, Україні, Молдові, Алжирі та Індії зображена на рис 1.

Рис. 1. Тенденції зміни Індексу людського розвитку

Джерело: складено авторами на основі [22].

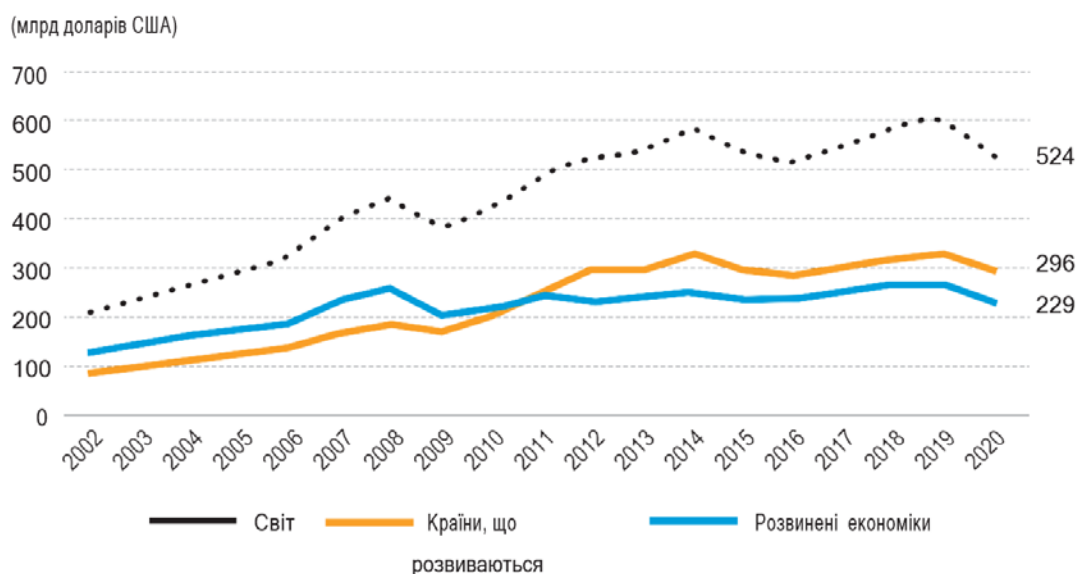
Аналізуючи дані звіту, можемо виділити проблеми, які можливо вирішити за допомогою впровадження прийнятної, оптимальної політики урядами: 1) Пандемія Covid-19, що триває, призвела до регресу в людському розвитку майже в кожній країні і продовжує мати непередбачувані наслідки; 2) Війна в Україні та в інших країнах, більше людських страждань на тлі мінливого геополітичного порядку та напруженої багатосторонньої системи; 3) Рекордні температури, пожежі та буревії – кожна з цих подій є тривожним сигналом від планетарних систем, які дедалі більше «виходять з ладу» [22].

Нині (див. Рис. 1) має місце тенденція зростання ІЛР у всіх країнах, обраних для аналізу. Варто виділити Норвегію, скандинавську країну, яка на початку аналізу (1990 р.) займала позиції нижчі, ніж США. В 1998 році вони зрівняли позиції, а в подальшому Норвегія зайняла лідируючі позиції. Індекс

людського розвитку в Україні знижувався протягом 8 років до 1998 року, після чого постійно зростав. В 2022 році Україна посіла 77 місце зі 191 країни, що досліджувались в світовому Індексі людського розвитку.

В сучасних умовах збалансований розвиток орієнтований саме на розвиток людського капіталу як економічного стимулу та є конкурентною перевагою національної економіки. З 2011 року країни, що розвиваються, експортують більше креативних товарів, ніж розвинені країни (див. Рис 2). У 2020 році п'ятьма найбільшими експортерами креативних товарів з країн, що розвиваються, були Китай, Гонконг (Китай), В'єтнам, Республіка Корея та Індія. П'ятьма найбільшими експортерами з розвинених країн були Сполучені Штати Америки, Італія, Німеччина, Франція та Велика Британія. Середньорічне зростання експорту креативних товарів у 2006-2020 роках склало 5,9% для країн, що розвиваються, порівняно з 1,3% для розвинених країн. [24, с. 35].

Отже, за останні десятиліття державна політика в більшості країн світу трансформувалась у напрямі збалансованого розвитку. Держави, які впроваджували та розвивали ключові показники збалансованого розвитку, нині є лідерами глобальної економіки та основними експортерами високотехнологічних товарів і послуг.

Рис. 2. Експорт усіх креативних товарів країнами, що розвиваються, та розвиненими країнами, 2002-2020

Джерело: [15].

За результатами проведеного дослідження та аналізу міжнародних рейтингів сформовано ряд рекомендацій, які окреслюють вектор необхідних країні змін для побудови такої економіки, яка б відповідала засадам збалансованого розвитку. Найбільш необхідними та невідкладними заходами у сфері державної політики щодо реалізації збалансованого розвитку є такі:

1. Структурна трансформація національної економіки через інтеграцію в міжнародні виробничі ланцюги та адаптацію до глобальних змін. Головний акцент варто робити на технологічній модернізації інфраструктури та промислового комплексу через розбудову мережі інноваційних можливостей: стартап-центрів (Дія-бізнес), центрів технологічного трансферу, бізнес-інкубаторів, технопарків.
2. Створення соціально згуртованого суспільства з належним врядуванням та інклюзивними інституціями шляхом переходу від держави-монополіста сили та інформації до сервісної держави, що передбачає посилення впливу громадянського суспільства, наближення до європейських стандартів і норм функціонування органів державної влади. Це вимагає створення умов для партнерської взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу, науки, освіти та організацій громадянського суспільства. Для цього необхідно підвищити загальну ефективність державних органів і виробити сучасні механізми подолання корупції (цифрова оплата адміністративних послуг, застосунок ДІЯ, тощо).
3. Підвищення якості людського капіталу через вдосконалення системи охорони здоров'я, науки, освіти, культури та безпеки. Слід побудувати людиноцентричну модель розвитку, яка б забезпечувала всебічний розвиток людини, її креативних та наукових здібностей.
4. Визначити рушії майбутнього інноваційного стрибка – сектори економіки та види економічної діяльності, які могли б створювати на інноваційній основі високоякісні продукти й послуги з високою часткою доданої вартості та були б затребувані на міжнародних ринках. Враховуючи людський капітал України, на нашу думку, варто розвивати сфери ІТ технологій. За

інформацією від «IT Ukraine», сфера IT за перші 9 місяців 2022 р. зросла на 13%. Підприємства цієї сфери сплатили за зазначений період 48 млрд грн податків. До того ж, у порівнянні з 2021 роком експорт комп'ютерних послуг зріс на 23%.

5. Забезпечити взаємоповагу та толерантність в суспільстві, гордість за власну державу, її культурну та історичну спадщину.
6. Гарантувати кожному громадянину, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг (забезпечити соціальну рівність) [23].
7. Забезпечити захист інвестицій та приватної власності, неупередженість правосуддя. Пріоритетним напрямом є безпека життя та здоров'я громадянина, що є неможливим без надання належних медичних послуг, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води й належних санітарних умов, якісних продуктів харчування [23].
8. Підвищити продуктивність економіки шляхом модернізації, створення стимулів, у тому числі податкових, для інноваційної діяльності та збільшення кількості робочих місць. Забезпечити реалізацію політики, яка сприяє продуктивній діяльності, створенню гідних умов праці, розвитку підприємництва, творчої та інноваційної діяльності, створенню сприятливих умови для підвищення знань, умінь і навичок.
9. Зупинити втрату людського капіталу, «відтоку мізків», яка особливо загострилась через повномасштабне вторгнення країни-агресора. Це складний комплексний процес, і досягти результату можливо лише через реформу всіх зазначених вище рекомендацій.

Таким чином, впровадження цих рекомендацій допоможе Україні забезпечити реалізацію національних інтересів, виконати міжнародні зобов'язання та перейти на шлях збалансованого розвитку.

Висновки. Сучасні тенденції свідчать про те, що стимулювання збалансованості розвитку національної економіки для державних органів влади є сьогодні не просто рекомендацією, а вимогою. Необхідність реформування економічної та політичної системи, перехід до збалансованого типу економічного розвитку набувають стратегічної важливості та трансформуються у пріоритетний напрям державної економічної політики у XXI ст. – ери інновацій та людиноцентричної моделі розвитку. Зважаючи на виклики соціально-економічного та правового характеру, які сповільнюють перехід до збалансованого розвитку, процес його впровадження в Україні перебуває на етапі зародження. Підсумовуючи, варто зазначити, що саме впровадження збалансованого розвитку в Україні підвищить конкурентоспроможність національної економіки, виведе на якісно новий рівень її людський потенціал та обумовить головну мету політики – підвищить добробут її громадян.

Література

1. Corruption Perceptions Index. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022> (дата звернення: 5.03.2023)
2. Country Rankings (ECI). URL: https://oec.world/en/rankings/eci/hs6/hs96_ (дата звернення: 6.03.2023)
3. GDP (current US\$) – Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=UA> (дата звернення: 7.03.2023)
4. Gini index. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI> (дата звернення: 7.03.2023)
5. IMD World talent ranking 2021. URL: https://www.imd.org/globalassets/wcc/docs/release-2021/talent_2021.pdf (дата звернення: 7.03.2023)
6. Mathews, J. A., & Tan, H. (2011). Progress Toward a Circular Economy in China: The Drivers (and Inhibitors) of Eco-industrial Initiative. Journal of

Industrial Ecology, 15(3), 435-457. <https://doi.org/10.1111/j.1530-9290.2011.00332.x>

7. Mensah, J. (2019). Sustainable development: Meaning, history, principles, pillars, and implications for human action: Literature review. *Cogent Social Sciences*, 5(1), 1653531. <https://doi.org/10.1080/23311886.2019.1653531>

8. Pauli G. The Blue Economy. A Report to the Club of Rome. Japan Spotlight. 2011. P. 14-17. URL: https://www.jef.or.jp/journal/pdf/175th_cover04.pdf (дата звернення: 7.03.2023)

9. World conservation strategy: living resource conservation for sustainable development. International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, United Nations Environment Programme, World Wildlife Fund, Gland, Switzerland: IUCN, 1980. 55с.

10. The 2021/2022 Human Development Report. Uncertain times, unsettled lives. Shaping our future in a transforming world. URL: <https://hdr.undp.org/> (дата звернення: 03.03.2023)

11. Ukraine Minimum Wages (2022). URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/minimum-wages> (дата звернення: 03.03.2023)

12. Ukraine's GDP fell by more than 30 percent in 2022. URL: <https://www.agenzianova.com/en/news/Ukraine%27s-GDP-fell-by-more-than-30-percent-in-2022/> (дата звернення: 03.03.2023)

13. World Commission on Environment and Development (Ed.). (1987). *Our common future*. Oxford; New York: Oxford University Press.

14. Безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, типом місцевості та віковими групами. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> ((дата звернення: 6.03.2023)

15. Гречко А.В., Волок О.О. Сутність категорії «сталий розвиток». *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2018. Вип. 22. С. 14-20.

16. Динаміка співвідношення державного боргу до ВВП за 2014-2021 рр. URL: <https://mof.gov.ua/uk/borgovi-pokazniki-st> ((дата звернення: 6.03.2023)

17. Заблодська І.В., Куляк А.І., Носкова С.А. Теоретичні аспекти та нормативно-правове забезпечення збалансованого розвитку регіону. *Економіка та держава*. 2013. № 2. С. 28-30.
18. Індеси споживчих цін на товари та послуги (до грудня попереднього року). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 6.03.2023)
19. Карамішев Д. В. Інтегроване оцінювання збалансованого розвитку країн-членів ОЕСР з використанням глобального індексу (GI-10) в контексті Global Governance. *Public Administration and Regional Development*. 2020. Vol. 9. pp. 714-737.
20. Мішенін Є.В., Коблянська І.І. Програма дій для сталого розвитку: огляд концепцій зеленої, синьої та циркулярної економіки. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2020. № 3. С. 247-257.
21. Мудрак О.В., Мудрак Г.В., Охріменко К.А. Збалансований розвиток екологічної мережі Тиврівського району. *Сільське господарство та лісівництво*. 2017. № 7. С. 189-200.
22. Human development report 2021/2022: Uncertain times, unsettled lives: shaping our future in a transforming world. (2022). New York, NY: United Nations Development Programme.
23. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року: Проект Закону від 07.08.2018 р. № 9015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64508 (дата звернення: 09.03.2023)
24. United Nations conference on trade and development. (2022). *Creative Economy Outlook 2022: Overview*. S.I.: United Nations.
25. Резниченко К. В. Особливості збалансованого розвитку держави. *Студентський науковий вісник [МНАУ]. Економічні науки*. 2017. Вип. 2 (17).
26. Сафранов, Т. А. Екологічна домінанта освіти для сталого розвитку. *In: Соціальні та екологічні технології: актуальні проблеми теорії і практики:*

тези XIII Міжнародної інтернет-конференції, 19-21 січня, 2021 р., Мелітополь, Україна. С. 229-233.

27. Соловій І.П., Мельникович М.П. Соціо-еколого-економічна збалансованість розвитку: територіальний та секторальний аспекти. *Наукові праці Лісівничої академії наук України : збірник наукових праць*. 2010. Вип. 8. С. 193-198.

28. Черничко Т.В., Черничко С.Ф. Забезпечення збалансованого розвитку економічної системи в контексті підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип 3. С.103-108.

29. Корнійчук Л. Економічне зростання і сталий розвиток. *Економіка України*. 2008. No 4. С. 82-90.

30. Україна 2030 : Доктрина збалансованого розвитку. Видання друге. Львів : Кальварія, 2017. 164 с.

31. Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., De Neve, J.-E., Aknin, L. B., & Wang, S. (Eds.). (2023). *World Happiness Report 2023*. New York: Sustainable Development Solutions Network

References

1. Transparency International (2022), “Corruption Perceptions Index”, available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022> (Accessed 05.03.2023).

2. OEC (2021), “Country Rankings (ECI)”, available at: <https://oec.world/en/rankings/eci/hs6/hs96> (Accessed 06.03.2023).

3. World Bank (2023), “GDP (current US\$) – Ukraine”, available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=UA> (Accessed 07.03.2023).

4. World Bank (2021), “Gini index”, available at: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI> (Accessed 07.03.2023).

5. IMD (2021), “World talent ranking”, available at: https://www.imd.org/globalassets/wcc/docs/release-2021/talent_2021.pdf (Accessed 07.03.2023).
6. Mathews, J.A. and Tan, H. (2011), “Progress Toward a Circular Economy in China: The Drivers (and Inhibitors) of Eco-industrial Initiative”, *Journal of Industrial Ecology*, vol. 15 (3), pp. 435-457. <https://doi.org/10.1111/j.1530-9290.2011.00332.x>
7. Mensah, J. (2019), “Sustainable development: Meaning, history, principles, pillars, and implications for human action: Literature review”, *Cogent Social Sciences*, vol. 5 (1), 1653531. <https://doi.org/10.1080/23311886.2019.1653531>
8. Pauli, G. (2011), “The Blue Economy”, *Japan Spotlight*, pp. 14-17, available at: https://www.jef.or.jp/journal/pdf/175th_cover04.pdf (Accessed 07.03.2023).
9. International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, United Nations Environment Programme, World Wildlife Fund, Food and Agriculture Organization of the United Nations, & Unesco (Eds.). (1980), *World conservation strategy: Living resource conservation for sustainable development*, IUCN, Gland, Switzerland.
10. The 2021/2022 Human Development Report. (2022), “Uncertain times, unsettled lives. Shaping our future in a transforming world”, available at: <https://hdr.undp.org/> (Accessed 03.03.2023).
11. Trading Economics (2022), “Ukraine Minimum Wages ”, available at: <https://tradingeconomics.com/ukraine/minimum-wages> (Accessed 03.03.2023).
12. Nova News (2022), “Ukraine's GDP fell by more than 30 percent in 2022”, available at: <https://www.agenzianova.com/en/news/Ukraine%27s-GDP-fell-by-more-than-30-percent-in-2022/> (Accessed 03.03.2023).
13. World Commission on Environment and Development (1987), *Our common future*, Oxford University Press, Oxford; New York.

14. State Statistics Service of Ukraine (2023), "Unemployment of the population (according to the ILO methodology) by gender, type of area and age groups", available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed: 6.03.2023).
15. Hrechko, A.V. and Volok, O.O.(2018), "An essence of "sustainable development" category", *Suchasni problemy ekonomiky i pidpriemnytstvo*, vol. 22, pp. 14-20.
16. Ministry of Finance of Ukraine (2022), "Dynamics of the ratio of public debt to GDP for 2014-2021", available at: <https://mof.gov.ua/uk/borgovi-pokazniki-st> (Accessed: 6.03.2023).
17. Zablods'ka, I.V., Kuliak, A.I. and Noskova, S.A. (2013), "Theoretical aspects and normative-legal providing of the balanced development region", *Ekonomika ta derzhava*, vol 2, pp. 28-30.
18. State Statistics Service of Ukraine (2023), "Consumer price indices for goods and services (until December of the previous year)", available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed: 6.03.2023).
19. Karamyshev, D. V. (2020), "Integrated assessment of balanced development of OECD member countries using the global index (GI-10) in the context of Global Governance", *Public Administration and Regional Development*, vol. 9, pp. 714-737.
20. Mishenin, V.Ye. and Koblians'ka, I.I. (2020), "Agenda for Sustainable Development: An Overview of Green, Blue and Circular Economy Concepts", *Visnyk SumDU. Seriiia "Ekonomika"*, vol 3, pp. 247-257.
21. Mudrak, O.V. Mudrak, H.V. and Okhrimenko K.A. (2017), "Balanced development of the ecological network in tyvriv district", *Sil's'ke hospodarstvo ta lisivnytstvo*, vol 7, pp. 189-200.
22. UNDP (2022), *Human development report 2021/2022: Uncertain times, unsettled lives: shaping our future in a transforming world*, United Nations Development Programme, New York, USA.
23. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), *The Draft Law "On the Strategy for Sustainable Development of Ukraine until 2030"*, available at:

09.03.2023).

24. United Nations (2022), United Nations conference on trade and development, Creative Economy Outlook 2022: Overview. S.I, United Nations, NY, USA.

25. Reznychenko, K.V. (2017), “Peculiarities of balanced development of the state”, *Students'kyj naukovyj visnyk [MNAU]*, vol. 2.

26. Safranov, T.A. (2021), “The environmental dominance of education for sustainable development”, *Sotsial'ni ta ekolohichni tekhnolohii: aktual'ni problemy teorii i praktyky tezy XIII Mizhnarodnoi internet-konferentsii*, [Abstracts of the XIII International Internet Conference. Social and environmental technologies: topical issues of theory and practice], Melitopol, Ukraine, pp. 229-233.

27. Solovij, I.P. and Mel'nykovych, M.P.(2010), “Socio-ecological-economic balance of development: territorial and sectoral aspects”, *Naukovi pratsi Lisivnychoi akademii nauk Ukrainy*, vol. 8, pp. 193-198.

28. Chernychko, T.V. and Chernychko, S.F. (2016), “Sustainable development of the economic system ensuring in the context of improving the competitiveness of the national economy”, *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 3, pp.103-108.

29. Kornijchuk, L. (2008) “Economic growth and sustainable development”. *Ekonomika Ukrainy*, vol. 4, pp. 82-90.

30. Zhylyns'ka, O. Mel'nychuk, O. and Antoniuk, L. (2017), *Ukraina 2030 : Doktryna zbalansovanoho rozvytku [Ukraine 2030: The Doctrine of Balanced Development]*, Kal'variia, L'viv, Ukraine.

31. Helliwell, J.F. Layard, R. Sachs, J.D. De Neve, J.-E. Akin, L.B. and Wang, S. (2023), *World Happiness Report 2023, Sustainable Development Solutions Network*, New York, USA.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2023 р.